

Skargi Piotra Skargi (Kazania sejmowe)

Bibliografia:

- Źródło: Piotr Skarga, *[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej*, [w:] Piotr Skarga, oprac. Janusz Tazbir, Wrocław 1984, s. 3–4.
- Źródło: Piotr Skarga, *Kazanie wtóre. O miłości ku Ojczyźnie i o pierwszej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z nieżyczliwości ku Ojczyźnie*, [w:] Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*, oprac. Janusz Tazbir, Wrocław 1984, s. 30.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń II 5*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. Ludwika Szczerbicka-Ślęk, Wrocław 2008, s. 72–74.

Skargi Piotra Skargi (Kazania sejmowe)

Kazanie Skargi
Źródło: Jan Matejko, 1864, olej na płótnie, 224 x 397 cm, Zamek Królewski w Warszawie, domena publiczna.

W XVI wieku panowała w Polsce kultura słowa. Mimo że zwiększyła się liczba osób, które potrafią czytać, i dzięki drukowi łatwiej było dotrzeć do słowa pisanego, Polacy wciąż żyli w świecie, w którym umiejętność przemawiania była niemal obowiązkowa. Życie społeczne koncentrowało się na sejmikach, sejmach, synodach kościelnych, uroczystościach rodzinnych (wesele, pogrzeb itp.) i oficjalnych. Oratorstwa nadal nauczano w szkołach, a później w praktyce je stosowano.
Wśród zawodowych mówców byli kaznodzieje. Jednym z najważniejszych reprezentantów tej grupy w XVI-wiecznej Polsce był Piotr Skarga.

> **Aby zrozumieć poruszane w tym materiale zagadnienia, przypomnij sobie:**
>
> - znaczenie pojęć: *kazanie*, *homilia*, *retoryka*. Sprawdź w dowolnym źródle defnicję tych słów.

Piotr Skarga

Księża i mnisi katoliccy (a od pojawienia się innych wyznań chrześcijańskich – także przedstawiciele tych kościołów) umiejętności retoryczne wykorzystywali głównie w celach religijnych. Z ambony padały słowa odnoszące się m.in. do życia moralnego wiernych.

Tak Piotra Skargę wyobrażał sobie nieznany XVII-wieczny artysta.
Źródło: a. nn., domena publiczna.

Piotr Skarga

1536 – 1612

Piotr Skarga urodził się w 1536 roku w mieszczańskiej rodzinie noszącej nazwisko Powęski (Skarga dopiero w 1593 roku zdobył potwierdzenie szlachectwa). Osierocony w dzieciństwie, swoje życie związał z Kościołem katolickim. Po ukończeniu szkoły w Grójcu studiował w Akademii Krakowskiej, gdzie po trzech latach zdobył tytuł bakałarza. Prawdopodobnie w 1564 roku otrzymał święcenia kapłańskie. W 1569 roku wstąpił do zakonu jezuitów, przebywał m.in. w klasztorach w Rzymie, Pułtusku i Wilnie. Od 1579 roku przez cztery lata pełnił funkcję pierwszego rektora Akademii Wileńskiej. Stamtąd przeniesiono go do Krakowa, tu kierował domem zakonnym i prowadził działalność charytatywną. Do Warszawy wezwał go król Zygmunt III Waza, który cenionemu już głosicielowi kazań chciał się odwdzięczyć za poparcie go w czasie elekcji. Skarga dostał prestiżowe stanowisko kaznodziei królewskiego. Zrezygnował

z tej funkcji pod koniec życia. Zmarł w Krakowie w 1612 roku. Według podań jego śmierci towarzyszyły cuda, później przypominane w trakcie (nieskutecznych) starań o jego beatyfikację.
W dorobku Skargi są przede wszystkim dzieła o charakterze katechetycznym i polemicznym. Skardze przyświecało kilka głównych celów: zwalczanie innowierców, głównie arian, atakowanie ustaleń konfederacji warszawskiej, dążenie do unii katolicko-prawosławnej, wzmocnienie władzy króla – obrońcy wiary, wreszcie – krytykowanie nadużyć ze strony możnowładców i szlachty.
Najpopularniejszym dziełem Skargi były *Żywoty świętych* (1579), które za jego życia ukazały się siedem razy, a do XX wieku wznowiono je ponad 20 razy! Wprowadzono je nawet jako lekturę w szkołach jezuickich i parafialnych. Dorobek kaznodziejski Piotr Skarga zgromadził w kilku zbiorach: *Kazaniach na niedziele i święta całego roku* (1597), *Kazaniach o siedmiu sakramentach* (1600) i *Kazaniach przygodnych* (1610).
W pierwszym z nich ukazały się także *Kazania sejmowe*.

> **Ciekawostka**
>
> Prawdopodobnie nazwisko Skarga to efekt nieco pieniackiej natury ojca Piotra Skargi, którego cechowała skłonność do procesowania się.

Kazania sejmowe to zbiór polityczno-moralizujących wystąpień, które powstały w 1597 roku, m.in. pod wpływem nieudanych obrad sejmowych. *Kazania* nie zostały wygłoszone w trakcie obrad – Skarga nie był posłem. W 1597 roku zbiór ukazał się drukiem. Składa się na niego osiem kazań, które przedstawiają sześć 'chorób' toczących Rzeczpospolitą. Głównym celem kaznodziei było wskazanie na dobrodziejstwa płynące z silnej władzy monarchy, który z kolei ma za zadanie bronić praw Kościoła. Skarga dowodził, że tylko jedność religijna zapewni spoistość narodu (do którego wliczał też mieszczan i chłopów – właśnie w *Kazaniach* po raz pierwszy pojęcie *ojczyzna* nabrało nowoczesnego znaczenia).
Współcześni Skargi nie dostrzegli znaczenia *Kazań sejmowych*, zaczęto je doceniać później, zwłaszcza po rozbiorach Polski. Kult jezuity (i jego dzieła) propagował np. Adam Mickiewicz w prelekcjach paryskich, a wzmocnił go Jan Matejko, który stworzył swą wizję wydarzeń w *Kazaniu Skargi*. W XX wieku zaczęto ów zbiór analizować obiektywnie: z jednej strony dostrzegano w nim nietolerancję religijną, z drugiej zauważano wartości literackie kazań, m.in. dbałość o przejrzystość i czystość

polszczyzny. Z tego względu Piotra Skargę uznaje się za jednego z najlepszych twórców prozy staropolskiej.

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne odpowiedzi.

- Skarga miał szlacheckie pochodzenie.
- Ojciec Skargi miał na nazwisko Powęski.
- Skarga należał do zakonu franciszkańskiego.
- Skarga należał do zakonu jezuickiego.
- Skarga był zwolennikiem tolerancji religijnej.
- Już za życia autora *Kazania sejmowe* były bardzo popularnym dziełem.
- Za życia autora jego najpopularniejszym dziełem były *Żywoty świętych*.
- *Kazania sejmowe* to dzieło wierszowane.
- Adam Mickiewicz i Jan Matejko przyczynili się do kultu Piotra Skargi.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ważne!

Tytuł *Kazania sejmowe* nie oznacza, że zostały one wygłoszone podczas obrad sejmowych, ale podkreśla ich charakter – dotyczą one kwestii politycznych, ważnych dla całego państwa.

Kazania sejmowe

Popiersie Piotra Skargi w krakowskim parku Jordana
Źródło: Skabiczewski, licencja: CC BY 3.0.

Piotr Skarga

[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej

Zjachaliście się w imię Pańskie na opatrowanie niebezpieczności Koronnych, abyście to, co się do upadku nachyliło, podparli; co się skaziło, naprawili; co się zraniło, zleczyli; co się rozwiązało, spoili; i jako głowy ludu, braciej i członków waszych, jako stróżowie spiących i wodzowie nieumiejętnych, i świece ciemnych, i ojcowie dzieci prostych, o ich dobrym i spokojnym obmyślali. Co iż jest rzecz niełacna i wielkich darów Bożych potrzebująca, uciekacie się do kościoła i ołtarza, do szukania łaski Ducha Ś., z której by wam był dany rozum i mądrość na dobrą i szczęśliwą takich potrzeb odprawę. I poganie to czynili, gdy swoje sejmy i rady o dobrym pospolitym zaczynali, radzili się bogów swoich przez kapłany swoje. Bo sam przyrodzony rozum ukazuje, iż rządy i sprawy królestw i państw

z Boskiej opatrzności i pomocy stoją, a ludzki rozum i staranie zabiegać wszytkiemu nie może.

Źródło: Piotr Skarga, *[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej*, [w:] Piotr Skarga, oprac. Janusz Tazbir, Wrocław 1984, s. 3–4.

Ćwiczenie 2

Określ, kto i do kogo zwraca się w tym fragmencie *[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej*. Posłuż się cytatem z tekstu.

Ćwiczenie 3

Poszukaj w tekście określeń, którymi nadawca nazwał odbiorców. Wypisz je.

Ćwiczenie 4

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Podaj definicje wskazanych przez ciebie środków stylistycznych, a następnie wyjaśnij, w jakim celu zostały one użyte w tekście.

Ćwiczenie 6

Określ, jakie dwa typy rozumu wyliczył nadawca tekstu. Zacytuj odpowiedni fragment.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, jaka jest różnica między tymi rozumami.

Piotr Skarga

[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej

Drudzy są, którzy mają mądrość taką, jaką tenże Apostoł opisał: ziemską, bydlęcą i diabelską. Ziemską, iż mają rozum tylo na dostawanie i zatrzymanie, i rozmnożenie dóbr świeckich doczesnych. I w ziemi wszytek ich rozum zostaje, nie oglądając się na

wieczne i przyszłe, aby do nich doczesnych nakręcali, jakoby lepsze dla podlejszych nie upadały.
Taką mądrość mają politycy dzisiejszy, którzy nauczają panów i królów, aby o religią i dotrzymanie, i obronę ś. wiary katolickiej, i o ludzkie zbawienie nie dbali i dla niego nic nie czynili, tylo doczesnego pokoju i dobrego mienia poddanych swoich pilnując, zbawiennych potrzeb ich zaniechali.
Taka mądrość słusznie się też zowie nie tylo ziemską, ale i bydlęcą. Bo także bydło dobre swoje cielesne z przyrodzonej skłonności obmyśla i o nie się stara; o duszę, której nie ma wiecznej i rozumnej, nie dbając.
Ten taki rozum zowie się też diabelski. Bo czart niocz się więcej nie stara, jedno aby ludzie wieczne dobra jako i on tracili i nic o tym, co jest po śmierci, nie myślili, ale się tylo tym dobrym mienim widomym zabawiwszy i na nim się w grzechach uwichławszy, na wieki ginęli.
A też pospolicie taka świecka mądrość wszytek swój dowcip, dóbr tych świeckich dostając, na oszukanie i na szkody ludzkie obraca, co jest własno piekielnikom, którzy na takim dowcipie i warstacie zasiedli.
Nie daj, Boże, abych to o was rozumiał, Przezacni Panowie, żebyście u siebie sami mądrymi byli, a mądrości od Pana Boga nie potrzebowali, abo takiej mądrości świeckiej i bydlęcej, i szatańskiej pragnęli. Ja od was wszytkich do Pana Boga wołam:
'Potrzebujem i barzo potrzebujem, Panie Boże nasz, aby się nasze rozumy niebieską twoją mądrością oświecały'. Byście mieli rozumy i dowcipy, jako oni w Piśmie mianowani Etan i Eman, i Kalcol, i Dorda, i on Achitofel, o którym mówiono: kto się go radził, jakoby się Boga radził. Tedy tak wielkim niebezpiecznościam, do których to przychodzi królestwo, nie zabieżycie, i w tak okrutnej nawałności morskiej, jako Psalm mówi, pożartą mądrość wasza zostanie.

Źródło: Piotr Skarga, *[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej*, [w:] Piotr Skarga, oprac. Janusz Tazbir, Wrocław 1984, s. 3–4.

Ćwiczenie 8
Wyjaśnij, dlaczego nadawca, opisując rozum, zastosował właśnie taką kolejność epitetów.

Ćwiczenie 9
Omów, co charakteryzuje 'rozum ziemski', 'rozum bydlęcy' i 'rozum diabelski'.

Ćwiczenie 10
Określ, czy odbiorcy tekstu są – według nadawcy – obdarzeni rozumem opisanym w tym fragmencie. W odpowiedzi użyj odpowiedniego cytatu.

Choroby Rzeczypospolitej

Piotr Skarga

[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej

A co nagorzej, skąd już bliskie i nagłe niebezpieczeństwo nadchodzi. Turecka moc i szabla na głowy nasze następuje, bliskie i co rok bliższe tyrana tego sąsiedztwo we wrota już nasze pogląda. Pokój z nim niepewny ani trwały. Gdy czas lada który upatrzy, uciśnie was, nie wiem jako do wojny takiej gotowych, i pod niewolą swoje, uchowaj Boże, podbije. Jakie skarby macie, jakiego żołnierza, jako opatrzone zamki i żywności, to lepiej sami wiecie. Tatarzyn, przyrodzony nieprzyjaciel, nad wami co godzina stoi, na tureckie rozkazanie i posługi do zguby waszej czekając.
[…]
Mocnie tedy do niego i gorąco wołajmy: Uczyń, Panie, daj nam mądrość, nie tak dla nas, jako dla ludu twego, o którym obmyślawamy, i dla wiela sług twoich świętych i niewinnych w tym królestwie. Dla

chwały twojej, która jest w tej ziemi twojej szczepiona i która z łaski i obrony twej od tyle set lat kwitnęła, aby nie ustawała, a ziemia ta nie traciła chwalców twoich i uczniów zakonu twego świętego. Uczyń dla chrześcijaństwa wszytkiego, które tak barzo zdrobniało i osłabiało, i w tym się królestwie na północy kończy. Hiszpania wojny sąsiedzkimi zabawiona; Francuska na poły kacerstwy zarażona; Niemcy błędami swoich doktorów giną; królestwo Angielskie, Duńskie, Szwedzkie herezyje pożarły; Flandryja i inszy Niemcy zakon twój święty podeptali. U nas trochę ostatków sług wiernych twoich: nie puszczajże nas z obrony twej, a daj mądrość na oddalenie tych niebezpieczeństw, które nad głowami naszymi zawisły. Tyś obiecał i rzekł przez sługę twego: „Łacno należć mądrość tym, którzy ją miłują; ona uprzedza tych, którzy jej pragną, i ona się im pierwej ukazuje; i kto rano wstawa, najduje ją u drzwi swoich”. Miłujem nawyższą mądrość Syna twego. Pana naszego. Niechże się nam ukaże i nauczy, co czynić i jako o tej strapionej i do upadku nachylonej Koronie radzić. Który z tobą i z Duchem Ś. króluje Bóg jeden na wieki. Am[en].

Źródło: Piotr Skarga, *[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej*, [w:] Piotr Skarga, oprac. Janusz Tazbir, Wrocław 1984, s. 3–4.

Polski malarz i krytyk XIX-wieczny Aleksander Lesser namalował portret Zygmunta III Wazy, którego kaznodzieją był Piotr Skarga (Julian Bartoszewicz, Królowie polscy: wizerunki. Les portraits des rois de Pologne; 1860).
Źródło: Aleksander Lesser, domena publiczna.

> **Ćwiczenie 11**
> Opisz, czym różni się sytuacja Rzeczypospolitej od sytuacji pozostałych państw wymienionych w tekście.

> **Ćwiczenie 12**
> Wyjaśnij, w czym sytuacja Rzeczypospolitej okazuje się podobna do sytuacji pozostałych państw tu wymienionych.

> **Ćwiczenie 13**
> Określ, co – według nadawcy – jest warunkiem koniecznym pomyślności kraju. Zacytuj odpowiedni fragment tekstu.

Kazanie pierwsze zawiera słowa mówiące o tym, że Rzeczpospolitą toczy sześć bardzo ciężkich chorób. Skarga poświęcił im kolejne kazania:

- *Kazanie wtóre. O miłości ku ojczyźnie i o pierwszej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z nieżyczliwości ku ojczyźnie*

- *Kazanie trzecie. O drugiej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z niezgody domowej*
- *Kazanie czwarte. O trzeciej chorobie Rzeczypospolitej, która jest naruszenie religiej katolickiej przez zarazę heretycką*
- *Kazanie piąte. Jako katolicka wiara policyj i królestw szczęśliwie dochowywa, a heretyctwo je obala*
- *Kazanie szóste. O monarchijej i królestwie, abo o czwartej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z osłabienia królewskiej dostojności i władzej*
- *Kazanie siódme. O prawach niesprawiedliwych abo o piątej chorobie Rzeczypospolitej*
- *Kazanie ósme. O szóstej chorobie Rzeczypospolitej, która jest dla grzechów jawnych i niekarności ich*

> **Ćwiczenie 14**
> Którą z chorób Piotr Skarga przedstawił w dwóch kazaniach? Zacytuj właściwe tytuły.

> **Ćwiczenie 15**
> Jaki ustrój polityczny jest – według autora – najlepszy? Uzasadnij swoją odpowiedź.

> **Piotr Skarga**

Kazanie wtóre. O miłości ku Ojczyźnie i o pierwszej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z nieżyczliwości ku Ojczyźnie

Jako ciała nasze abo wnętrznymi chorobami, abo powierzchnymi gwałtownymi przypadkami umierają, tak i królestwa mają swoje domowe choroby, dla których upadać muszą. Mają i nieprzyjacioły mocne, którzy je wojnami i rozbojem gubią. Obojej niebezpieczności zabiegać mądrzy z pomocą Bożą umieją, i lud swój dobrzy sprawce wybawiają. Na choroby domowe mają lekarstwa, a na wojny i gwałty mają rozmaite obrony. Żaden z was, Przezacni Panowie, nie jest tak

prosty, aby nie baczył ciężkiej i wielkiej niemocy tego naszego Królestwa i wnętrznego a domowego jego zachwiania; abo żeby nie uczuł mocnego nieprzyjaciela, który na głowy nasze następuje i rozbojem straszliwym nam grozi.
Byście domowe niemocy tego królestwa zleczyli, łacniejsza by obrona należć się mogła. Ale jako się chory bronić ma, który sam na nogach swoich nie stoi? Leczcież pierwej tę chorą swoję matkę, tę miłą ojczyznę i Rzeczpospolitą swoję. A jeśliście ostrożni i mądrzy lekarze, najdziecie sześć szkodliwych chorób jej, które jej bliską śmierć (obroń Boże) ukazują, a jako złe pulsy, źle jej tuszą. Pierwsza jest – nieżyczliwość ludzka ku Rzeczypospolitej i chciwość domowego łakomstwa. Druga – niezgody i roztyrki sąsiedzkie. Trzecia – naruszenie religiej katolickiej i przysada heretyckiej zarazy. Czwarta – dostojności królewskiej i władzej osłabienie. Piąta – prawa niesprawiedliwe. Szósta – grzechy i złości jawne, które się przeciw Panu Bogu podniosły i pomsty od niego wołają. Mówmy dziś za pomocą Bożą o tej pierwszej chorobie Rzeczypospolitej.

Źródło: Piotr Skarga, *Kazanie wtóre. O miłości ku Ojczyźnie i o pierwszej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z nieżyczliwości ku Ojczyźnie*, [w:] Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*, oprac. Janusz Tazbir, Wrocław 1984, s. 30.

> **Ćwiczenie 16**
> Omów dwa typy niebezpieczeństw, które Piotr Skarga wymienił na początku *Kazania wtórego*.

> **Ćwiczenie 17**
> Jak Skarga nazwał **ojczyznę**? Zacytuj właściwy fragment, a następnie wyjaśnij, jakie to środki stylistyczne i jaką pełnią funkcję w tym kontekście.

> **Ćwiczenie 18**
> Jak Skarga nazwał **uczestników sejmu**? Zacytuj właściwy fragment, a następnie wyjaśnij ten zabieg stylistyczny.

Ojczyzna-matka i ojczyzna-okręt

Piotr Skarga

Kazanie wtóre. O miłości ku Ojczyźnie i o pierwszej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z nieżyczliwości ku Ojczyźnie

Ta miła matka podała wam złotą wolność, iż tyranom nie służycie, jedno bogobojnym panom i królom, które sami sobie obieracie. Których moc, prawy okreszona, żadnego wam bezprawia nie czyni, żadnego i od postronnych panów, i od swoich uciśnienia nie cierpicie. Samiście tylo sobie tyranami, gdy praw nie wykonywacie, a do sprawiedliwości fałszywą wolnością, abo raczej swowolnością, przeszkody sami sobie czynicie. Tureckiego i Moskiewskiego państwa obywatele, patrzcie, jakie uciśnienie i tyraniją cierpią. Nie taka to ojczyzna wasza: matką wam jest, a nie macochą. Na ręku was swoich nosi, a krzywdy żadnej cierpieć nie dopuści.
Sami sobie szkodzicie i jeden nad drugim tyraniją podnosicie, praw nie egzekwując, a moc pańską tam, gdzie nie potrzeba, krócąc.
Z strony matki nie masz nic, w czym byście się żałować na nie mieli, chyba sami na się. Dostatki i bogactwa od ojczyzny. Patrzcie, do jakich dostatków i bogactw, i wczasów ta was matka przywiodła, a jako was ozłociła i nadała, iż pieniędzy macie dosyć, dostatek żywności, szaty tak kosztowne, sług takie gromady, koni, wozów; takie koszty, dochody pieniężne wszędzie pomnożone. Sama tylo matka mało ma. Pierwej rzadki miał piwo w domu, a teraz winem piwnice wasze woniają. Pierwej samodziałki boki nasze pokrywały, a teraz aksamity i jedwabie. Pierwej proste rydwany i rzadkie, częstsze siodła miasto poduszek, a teraz złote kolebki i karety. Zbytek z dostatku. Pierwej proste potrawy, a teraz ptaki i kapłony. Pierwej jedna misa wszytkim, a teraz półmisków kiladziesiąt. O namilsza

matko, już zbytkują dzieci twoje, źle tych dostatków używają, na grzechy, na sprosności, na utraty, na próżności. Na co by się ten dostatek obracać miał. A ja co winna – mówi – mają rozum, mogą tych darów Bożych używać na kościoły i chwałę Bożą, na obrony i zamki, i inne na zły czas gotowości, i do zbawienia przysługi. Ja niewinna, iżem w dawaniu matką; oni winni, co mię nie słuchają, a dobroci mojej i Boskich darów źle używają.

Źródło: Piotr Skarga, *Kazanie wtóre. O miłości ku Ojczyźnie i o pierwszej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z nieżyczliwości ku Ojczyźnie*, [w:] Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*, oprac. Janusz Tazbir, Wrocław 1984, s. 30.

Ćwiczenie 19
Wymień argumenty, które przytacza Piotr Skarga, by udowodnić, że Rzeczpospolita 'matką wam jest, a nie macochą'.

Ćwiczenie 20
Poszukaj w podanym fragmencie zdania, które wskazuje na największą przewinę Polaków. Co przede wszystkim zarzuca im autor *Kazań*?

Ćwiczenie 21
Podaj przykłady, których użył kaznodzieja, by udowodnić, że inni nie mają tak dobrej matki-ojczyzny.

Ćwiczenie 22
Na podstawie własnej wiedzy historycznej wyjaśnij, dlaczego autor sięgnął po właśnie te przykłady.

Ćwiczenie 23
Wyjaśnij, czemu służy kilkukrotne powtarzanie konstrukcji zdania: 'Pierwej..., a teraz...'.

Ćwiczenie 24
Podaj, jaki może być powód, dla którego Piotr Skarga 'cytuje' słowa matki ojczyzny.

Ćwiczenie 25

Określ, z jakiego dzieła Skarga przywołuje cytaty. Wyjaśnij, czemu służy skorzystanie akurat z tego dzieła.

Piotr Skarga

[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej

Taż matka namilsza uczyniła wam sławę u wszytkiego chrześcijaństwa i u pogaństwa, iż od zachodu i wschodu zacnymi poselstwy uczczony król i pan wasz wielką wam u postronnych powagę i mniemanie czyni. Cóż wam więcej uczynić mogła? Czemuż jej serdecznie miłować i onę w całości zatrzymawać, i dla zdrowia jej wszytkiego tracić, gdy tego jest potrzeba, nie macie? Onę miłując, sami siebie miłuj(e)cie, a nie utracicie; onej nie życząc i wiary nie dochowając, sami siebie zdradzacie. Miłujecie pożytki swoje pojedynkowe, a pospolite burzycie, i mniemacie, abyście dobrze sobie czynili i życzyli. Nie tak jest, ale jako Pan rzekł: „Kto zdrowie swoje miłuje, traci je. A kto je utraca, najduje je”.

Gdy okręt tonie, a wiatry go przewracają, głupi tłomoczki i skrzynki swoje opatruje i na nich leży, a do obrony okrętu nie idzie, i mniema, że się sam miłuje, a on się sam gubi. Bo gdy okręt obrony nie ma, i on ze wszytkim, co zebrał, utonąć musi.

[...] Ten namilszy okręt ojczyzny naszej wszytkich nas niesie, wszytko w nim mamy, co mamy. Gdy się z okrętem źle dzieje, gdy dziur jego nie zatykamy, gdy wody z niego nie wylewamy, gdy się o zatrzymanie jego nie staramy, gdy dla bezpieczności jego wszytkim, co w domu jest, nie pogardzamy: zatonie, i z nim my sami poginiemy. W tym okręcie macie syny, dzieci, żony, imienia, skarby, wszytko, w czym się kochacie. W tym tak wiele dusz jest, ile ich to królestwo i państwa przyłączone mają.

Nie dajcie im tonąć, a zmiłujcie się nad krwią swoją, nad ludem i bracią swoją, nie tylo majętnością, ale i zdrowiem im własnym usługujcie, wy, którzyście je pod swój rząd i opiekę wzięli. Bo nie tylo majętności dla miłej braciej i Rzeczyposp[olitej] nie żałować, ale i umierać winni jesteśmy [...].

Źródło: Piotr Skarga, *[Kazanie] pierwsze. Na początku Sejmu przy ś. mszy sejmowej*, [w:] Piotr Skarga, oprac. Janusz Tazbir, Wrocław 1984, s. 3–4.

Ćwiczenie 26

Podziel przeczytany fragment *Kazania wtórego* na dwie części. Uzasadnij swój wybór.

Ćwiczenie 27

W pierwszym akapicie mowa jest o dwóch 'pożytkach'. Wyjaśnij, czym się one różnią, a następnie określ, czy istnieje między nimi zależność albo związek.

Ćwiczenie 28

Wyjaśnij, czemu służy nazwanie ojczyzny okrętem. Jaki środek stylistyczny tu zastosowano?

Ćwiczenie 29

Wymień argumenty, których używa Piotr Skarga, by wywołać reakcję w postaci ratowania okrętu.

Ćwiczenie 30

Wyjaśnij, w jakim celu autor *Kazań* przywołuje cytat z *Listu św. Jana*.

Ćwiczenie 31

Piotr Skarga stopniuje dowody patriotyzmu. Podaj te dowody.

Ważne!

Piotr Skarga użył w *Kazaniu wtórym* alegorii wywodzącej się ze starożytności: o ojczyźnie-okręcie pisali np. Horacy i Cyceron. Odwołanie do tej tradycji nie tylko zapewniało łatwiejsze porozumienie z odbiorcami, lecz także było ważnym

> argumentem – największy liryk rzymski i najwspanialszy mówca rzymski byli niezwykle poważanymi autorytetami.

Piotr Skarga, pisząc o Polsce, porównywał ją do matki albo sięgał po alegorię ojczyzny-okrętu. Tego typu zestawień jest w *Kazaniach sejmowych* więcej. Wśród nich pokazywanie państwa jako organizmu.

Wieczna sromota...

Jan Kochanowski

Pieśń II 5

Wieczna sromota i nienagrodzona
Szkoda, Polaku! Ziemia spustoszona
Podolska leży, a pohaniec sprosny,
Nad Niestrem siedząc, dzieli łup żałosny!

Niewierny Turczyn psy zapuścił swoje,
Którzy zagnali piękne łanie twoje
Z dziećmi pospołu, a nie masz nadzieje,
By kiedy miały nawiedzić swe knieje.

Jedny za Dunaj Turkom zaprzedano,
Drugie do hordy dalekiej zagnano;
Córy szlacheckie (żal się mocny Boże!)
Psom bisurmańskim brzydkie ścielą łoże.

Zbójce, niestety, zbójce nas wojują,
Którzy ani miast, ani wsi budują,
Pod kotarzami tylko w polach siedzą,
A nas nierządne, ach, nierządne, jedzą.

Tak odbieżałe stado więc drapają
Rozbojce wilcy, gdy po woli mają,
Że ani pasterz nad owcami chodzi,
Ani ostrożnych psów za sobą wodzi.

Jakiego serca Turkowi dodamy,
Jesli tak lekkim ludziom nie zdołamy?
Ledwieć nam i tak króla nie podawa;
Kto sie przypatrzy, mała nie dostawa.

Zetrzy sen z oczu, a czuj w czas o sobie,
Cny Lachu! Kto wie, jemu czyli tobie
Szczęście chce służyć? A dokąd wyroku
Mars nie uczyni, nie ustępuj kroku!

A teraz k temu obróć myśli swoje,
Jakobyć szkody nieprzyjaciel twoje
Krwią swą nagrodził i omył tę zmazę,
Którą dziś niesiesz prze swej ziemie skazę.

Wsiadamy? Czy nas półmiski trzymają?
Biedne półmiski, czego te czekają?
To pan, i jadać na śrebrze godniejszy,
Komu żelazny Mars będzie chętniejszy.

Skujmy talerze na talery, skujmy,
A żołnierzowi pieniądze gotujmy!
Inszy to darmo po drogach miotali,
A my nie damy, bychmy w cale trwali?

Dajmy; a naprzód dajmy! Sami siebie
Ku gwałtowniejszej chowajmy potrzebie.
Tarczej niż piersi pierwej nastawiają,
Pozno puklerza przebici macają.

Cieszy mię ten rym: 'Polak mądr po szkodzie';
Lecz jesli prawda i z tego nas zbodzie,
Nową przypowieść Polak sobie kupi,
Że i przed szkodą, i po szkodzie głupi.

Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń II 5*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. Ludwika Szczerbicka-Ślęk, Wrocław 2008, s. 72–74.

Polecenie 1
Przeczytaj pieśń Jana Kochanowskiego, a następnie znajdź w dostępnych źródłach informacje na temat wydarzeń historycznych przywołanych przez poetę.

Polecenie 2
Napisz szkic interpretacyjny *Pieśni II 5* Jana Kochanowskiego.

Zadaniowo

Polecenie 3
Wypisz z zamieszczonych w lekcji fragmentów *Kazań* cytaty, które uważasz za ponadczasowe.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.